

Література:

1. Гордасевич Б. Відзначаємо річницю Революції Гідності. *I.UA Твоя пошта*. URL: <http://blog.i.ua/community/1925/1597341/> (дата звернення: 30.09.14).
2. Головкин В., Палій О., Червоненко О., Янішевський С. Революція гідності 2013–2014 рр. та агресія Росії проти України. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. 2015. 33 с.
3. Во время разгона Евромайдана в Киеве пострадали 79 человек – замгенпрокурора Прышко. URL: <https://interfax.com.ua/news/general/179611.html> (дата звернення: 02.02.19).
4. Центральна виборча комісія URL: <https://www.cvk.gov.ua/pls/vp2014/wp001.html> (дата звернення: 11.11.22)
5. Постанова Верховної Ради України «Про самоусунення Президента України від виконання конституційних повноважень та призначення позачергових виборів Президента України». №757 від 22 лютого 2014 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/757-vii> (дата звернення: 11.11.22).
6. Угода між Україною та Російською Федерацією з питань перебування Чорноморського флот Російської Федерації на території України закон від 27 квітня 2010 р. №2153-VI (2153-17). Офіційний сайт Верховної Ради. – URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/643_359 (дата звернення: 11.11.22).

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-278-7-16>

ІСТОРИЧНИЙ ФЕНОМЕН «НАЦІЇ» ТА «НАЦІОНАЛІЗМУ» У ПРАЦЯХ ЕРНЕСТА ГЕЛЛНЕРА

Лопатська Н. М.

*кандидат історичних наук, доцент,
доцент кафедри історії*

*Приватного вищого навчального закладу «Міжнародний економіко-
гуманітарний університет імені академіка Степана Дем'янчука»
м. Рівне, Україна*

Ернест Андре Геллнер – англійський філософ та соціальний антрополог, професор філософії, логіки і наукового методу

Лондонської школи економіки Лондонського університету, професор соціальної антропології Кембриджського університету, засновник і директор Центру з дослідження націоналізму в Центрально-Європейському університеті [1]. Сучасний історіографічний потенціал як зарубіжних так і українських вчених представлений доволі широким спектром наукових видань, де досліджується та характеризується феномен понять: «націоналізм» та «нація», але актуальним напрямом у історичних дослідженнях залишається проблема їх генези й еволюції.

Ернест Геллнер – автор таких праць як: «Нація та націоналізм» (1983 р.) і «Націоналізм» (1997 р.). В перекладі з англійської на українську мову зазначені праці були опубліковані у виданні від 2003 р. [2; 4] Е. Геллнер з початку 1960-х років активно вивчав антропологію та політологію, розробив власну теорію націоналізму, яка відбилася у його праці «Нації та націоналізм» (1983 р.) [3]. В сучасному розумінні термін «нація» – це «етносоціальна спільнота, об'єднана певною самоназвою, символами, географічним та етносоціальним походженням, історичною пам'яттю, комплексом духовно-культурних і політичних цінностей, усвідомлення своєї ідентичності (національною самосвідомістю) [6], а «націоналізм» – це «ідеологія і напрямок політики, базовим принципом яких є теза про цінність нації як найвищої форми суспільної єдності та її первинності в державотворчому процесі» [5]. Е. Геллнер, аналізуючи поняття «націоналізм», визначає його як «...політичний принцип, згідно з яким політична та національна одиниці мають збігатися» [4], наголошуючи, що «націоналізм як почуття і рух найадекватніше окреслюється в рамках цього принципу» [4]. На думку вченого, у такий спосіб формується «націоналістичне почуття» – «це або роздратування, породжене порушенням принципу, або задоволення від його реалізації. Наявність якогось із цих почуттів спричиняє появу націоналістичного руху» [4]. Водночас є чимало варіантів порушень цього націоналістичного принципу. Один із найбільш неприйнятних для націоналістичного почуття варіант – це «коли правителі політичної одиниці належать до нації, до якої не належить більшість підданих» [4]. Тому, на переконання Е. Геллнера, націоналізм – це «теорія політичної легітимності, згідно з якою етнічні межі не мають перетинатися політичними кордонами і, зокрема, етнічні кордони в межах певної держави не повинні відокремлюватися від решти (можливість цього просто виключається самим принципом)» [4]. Вчений у своїх наукових обґрунтуваннях стверджував, що націоналізм є «продуктом»

індустріального суспільства, але важливо, що необхідним для його виникнення факторами виступають високий рівень розвитку культури та її доступність широким колам населення. Успішним розвитком націоналізму та його утвердженням є принцип самовизначення націй.

Е. Геллнер наголошував, що «фактично нації, як і держави, є скоріше випадковістю, ніж універсальною необхідністю. Ні нації, ні держави не існують завжди і повсюдно» [4]. Цілоком можна погодитися із переконаннями вченого, оскільки обставини за яких формувалися нації та держави в історичному феномені зовсім не зумовлені однаковими чинниками: «держава, звісно, виникла без допомоги нації. Деякі нації виникли без підтримки власної держави» [4]. Приналежність двох людей до однієї нації лише тоді, коли «вони належать до однієї, спільної культури – останнє поняття означає систему ідей, символів, асоціацій, способів поведінки та спілкування... нації є продуктом певних переконань, прихильностей та взаємного визнання. Певна група людей ... стає нацією там і тоді, де і коли члени цієї групи одночасно визнають спільні взаємні права та обов'язки завдяки членству в цій групі. Саме наявність таких відносин ... перетворює їх на націю і відокремлює їх від усіх, хто до неї не належить» [4].

Ернест Геллнер виникнення націоналізму та націй пов'язує з глибинними потребами розвитку тої чи іншої суспільної спільноти, а причинами до їх змін можуть слугувати глобальні зміни соціально-економічного характеру. При цьому об'єктивність «націоналізму» реалізується в тій чи іншій діяльності людей. Однозначно, це сприятиме переходу до вищого рівня національного усвідомлення спільноти в контексті забезпечення культурними та політичними потребами.

Таким чином, сучасна історична наука як українська, так і зарубіжна має послуговуватися науково-дослідницькими переконаннями та твердженнями відомого вченого Ернеста Геллнера, а особливо враховувати при характеристиці, глумаченні, дослідженні еволюції та генези таких феноменів як «націоналізм» та «нація». Для сучасної історичної науки України надзвичайно важливо й актуально багатовекторно вивчати та досліджувати проблеми національної держави й національної культури, а «теорія націоналізму», обґрунтована Ернестом Геллнером, безумовно, поглибить наукові знання щодо процесів історичного пізнання феноменів «націоналізм» і «нація».

Література:

1. Геллнер Ернест-Андре. Енциклопедія сучасної України. URL: https://esu.com.ua/search_articles.php?id=25546 (дата звернення: 28.10.2022).
2. Гелнер Ернест. Нації та націоналізм; Націоналізм / переклад з англ. Київ : Таксон, 2003. 300 с.
3. Ернест Геллнер. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki> (дата звернення 28.10.2022).
4. Ернест Геллнер. Нації та націоналізм. Націоналізм. URL: <http://litopys.org.ua/gellner/gel.htm> (дата звернення 28.10.2022).
5. Націоналізм. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki> (дата звернення 28.10.2022).
6. Нація. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki> (дата звернення 28.10.2022).